

УДК 811.161.2'28: 811.161.2'367.622

Руслана Зінчук
(Луцьк)

СЛОВОЗМІНА ІМЕННИКА МАТИ В ЗАХІДНОПОЛІСЬКИХ ГОВІРКАХ

У статті проаналізовано флексійну систему іменника мати в західнополіських говірках. Установлено, що специфіку формотворення цього субстантива на діалектному ґрунті визначають наслідки інтенсивних процесів інноваційного характеру, передусім аналогічного впливу іменників давніх *-ā-, *-jā- та *-ī-основ; зауважено локально обмежені утворення.

Ключові слова: західнополіські говірки, словозміна, іменник, граматична аналогія, флексія.

Зінчук Р. Словоизменение существительного *мать* в западнополесском говоре

В статье проанализировано систему окончаний существительного *мать* в западнополесском говоре. Установлено, что специфику словоизменения этого существительного на диалектной почве определяют последствия интенсивных процессов инновационного характера, прежде всего аналогического влияния существительных давних *-ā-, *-jā-, а также *-ī-основ; отмечены локально ограниченные образования.

Ключевые слова: западнополесский говор, словоизменение, существительное, грамматическая аналогия, флексия.

Zinchuk R. Word Modification of the Noun *Mother* in Western Polissyan dialects

The article is devoted to the analysis of the flexional system of the noun *mother* in Western Polissyan dialects. The dialectically based form-building specificity of this substantive is claimed to be determined by the consequence of the intensive innovation-oriented processes, particularly, inductive influence of the nouns with the old *-ā-, *-jā- and *-ī-stems; the locally limited formations are noticed.

Key words: Western Polissyan dialects, word modification, noun, grammatical analogy, inflexion.

Постановка наукової проблеми. Іменник давнього консонантного типу на *-r- мати, що внаслідок переформування словозмінної системи, "найбільш раннього та своєрідно вираженого" у відмінюванні субстантивів на приголосний [10, с. 54], успадкував флексійні форманти колишньої вокалічної *-ī-основи [6, с. 49], у сучасній українській мові "відносять звичайно до III відміни, хоч він [іменник мати. – Р. 3.] у ній [у III відміні. – Р. 3.] займає окреме місце" [1, с. 53].

Індивідуальну парадигму відмінювання з розгалуженою системою закінчень має аналізований іменник і в діалектному середовищі, що підтверджено, зокрема, живомовними свідченнями жителів Західного Полісся та суміжних земель.

© Руслана ЗІНЧУК

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження.

Фіксований у процесі тривалого спостереження над спонтанним діалектним мовленням поліщуків фактичний матеріал дав змогу представити таку словозмінну модель іменника мати:

	Н	Р	Д	З	О	М
одн.	-и, -і	-ер'-і, -ер-и, -ер-а	-ер'-і, -ер-и,	Ø, -ер-у, -ер-а	-ер-йу, -ер-ейу, -ер-ийу, -ер-ойу, -ер-уйу, -ер-ої, -ер-ийо, -ер-ойо, -ер-о	-ер'-і, -ер-и
мн.	-ер'-і, -ер-и	-ер'-ів, -ер-ив, -ер-еї	-ер'-ам, -ер-ам, -ер-и ^{ем}	-ер'-і, -ер-и	-ер'-ами, -ер-ами, -ер-ам'і, -ер-и ^{еми} , -ер-и ^{ема}	-ер'-ах, -ер-ах, -ер-и ^{ех}

Н. в. одн. субстантива в переважній більшості говірок представлений формою *ма́ти*, що свідчить про збереження колишнього вияву аналізованої відмінкової позиції іменників з *-r-оснотою. У невеликому компактному ареалі, що об'єднує дубровицькі, суміжні сарненські та володимирецькі говірки на території Рівненської області та продовжений у говірках Пінщини, спостережено діалектні форми Н. в. одн. із кінцевим -'і, пор.: *оста́лосо нас четве́ро і ма́т'і, ма́т'і пошла́ в дубро́вицу, ма́т'і поме́рла в ше́здес'ат шті́ри го́ди*, пор. інші фіксації в пінських говірках: *дако́рыть твая ма́ті* [Кл, с. 125], а також відповідник у підляських: *ма́т'і сма́жула пла́к'і* [CzW, с. 130]. Форма *ма́т'і* зауважена в середньополіських говірках, пор.: *ма́т'і па́м'ерла ма́йа* [5, с. 173].

У говірках південної діалектної зони, особливо на південному заході обстеженої території, поширена форма Н. в. одн. аналізованого іменника *ма́ма*, пор.: *ба́т'ко ко́сит' / а ма́ма пудбира́йе ту па́шн'у́, так жили́ вб'ідв'і / йа́ ї ма́ма, ма́ма одна́ вста́лас'а*. Ареал таких утворень продовжений у говорах південно-західного наріччя, зокрема в говірках галицько-буковинської групи. За свідченням В. І. Сімовича, іменник мати на Буковині "відчуваєть ся як незвичайний ... і не відміняєть ся", "там кажуть тільки *мама*" [16, с. 172]. Спостереження дослідника підтверджують фіксації відповідних форм К. Ф. Германом, який констатує, що "іменник *ма́ти* ... у гуцульських, буковинських та покутських говірках не поширений, натомість уживають інший іменник – *ма́ма*" [3, с. 113]. Значна частотність використання субстантива *ма́ма* в наддністрянських говірках зауважена і Г. Ф. Шилом [17, с. 87].

У непрямих відмінках іменник мати зберігає суфікс *-er-* або його фонетичні модифікати – *-ur-*, *-'ir-*.

Говірки обстеженої території виявляють ряд специфічних ознак в оформленні Р. в. одн. аналізованого іменника. У крайніх східних говірках спостережено словоформи із закріпленим у літературній мові закінченням *-'i*, "що, напевне, появилося, як і в **-ĭ-*основах, в результаті впливу **-jā-*основ" [1, с. 55]. Значно ширший ареал, що охоплює переважну більшість обстежених говірок Рівненщини (крім північно-східних і крайніх східних) та суміжні маневичькі й ківерцівські говірки на території Волинської області, формують структури Р. в. одн. іменника мати із флексією *-u*, пор.: *хай но йа до мáтери пойеду, в мойé мáтери багáто пól'а булó, мýка йек мáтери нимáйе*. Словоформи на *-u* фіксовані в одиничних говірках центральної діалектної зони досліджуваної території та крайніх південно-західних, пор.: *шéстиро булó годовáлос'о в мáтери* (Датинь Ратнівського району), *по'прошú в мáт'іри* (Бужанка Іваничівського району). Такі утворення розглядаємо як наслідок аналогічного вирівнювання за зразком відповідних форм іменників давніх вокалічних **-ĭ-*основ. Паралелі відзначено в карпатській групі говорів південно-західного наріччя, зокрема в лемківських говірках: *од матери* [14, с. 227], бойківських: *мáте"ри* [12, с. 174], *мáтери* [11 II, с. 433], у закарпатській говірці: *уд мáтери таї ву'ц':а* [15, с. 439].

Великий суцільний ареал із виразними діалектними особливостями формотворення аналізованої відмінкової позиції іменника мати утворюють говірки північної, центральної, західної діалектних зон досліджуваної території та більшість говірок південно-західної частини говору. В окресленому масиві спостережено типово західнополіський морфологічний новотвір – форму Р. в. одн. на *-a* субстантива мати, пор.: *дéс'ім' душ симйі в мáтира, дивл'ус'а / мáте"ра нимá мейі там, булá йа вóде в мáтира, мýчилас'а биз мáтира*, пор. також фіксації в підляських говірках: *m'atera* [Р, с. 62], *до с'вейі мáтера вуз'мис'а* [Арк'07, с. 188]. Аналізовані структури відзначені дослідниками в південноволинських говірках [13, с. 79] та західноволинських [17, с. 87], а також в окремих північно-західних говірках та в говірках кількох н. пп. біля м. Рівне [17, с. 88].

З'ясовуючи причини появи закінчення *-a* в Р. в. одн. іменника мати Г. Ф. Шило робить припущення про можливий фонетичний перехід [e] в [a]. Однак форма *мáтера* саме в такому фонетичному оформленні представлена і в тих говірках, де аналізоване явище не спостережене. Тому більш імовірним, на думку дослідника, є індуктивний вплив з боку іменників **-ǫ-*основ [17, с. 88]. Таке твердження, підтримане іншими науковцями [13, с. 79; 9, с. 149–150; Р, с. 62], вважаємо цілком справедливим та науково обґрунтованим.

У кількох говірках південно-західної діалектної зони, де поширена форма Н. в. одн. *мáма*, простежено відповідний говірковий вияв Р. в. одн. цього субстантива, пор.: *т'áшко бе"з мáми остáтис'а, крúгла сиротá / ни тáта / ни мáми, жидівка до нáшої мáми все прихóдила*.

Однакову фонетичну реалізацію в говірках досліджуваного ареалу, як і в літературній мові, мають Д. та М. вв. одн. іменника мати. Щоправда, тільки крайні

східні говірки в аналізованих відмінкових позиціях виявляють спільну із закріпленою літературною нормою флексію *-i* як "наслідок безпосереднього чи посереднього (через **-i*-основи) впливу іменників **-ā*-основ" [1, с. 56]. У решті досліджуваних говірок, крім поодиноких південно-західних, широко функціонують словоформи Д., М. вв. одн. іменника мати із історично закономірнішим закінченням *-и*: *ти мойїї ма́тири не вгòд'иш, шòс' ма́тири пог'іришало с'ейї нòчи, все хаз'а́йство на ти ма́тири*. Паралелі відзначено в пінських говірках: *всякуй матыры іі діты хорушчы за всіх* [ДСБ, с. 287], підляських: *tútaj pry mát'ery* [CzW, с. 203].

Зауважена в південно-західній діалектній зоні обстеженої території тенденція до оформлення іменника з основою на кінцевий приголосний **-r* за зразком **-ā*-основ, поширена на вияв Д., М. вв. одн., пор.: *погáно жилòс' мойї мам'і, при мам'і вігодовалас'*.

Виразну діалектну специфіку виявляє З. в. одн. іменника мати. У кількох володимирецьких говірках спостережено збереження фонетично видозміненої давньої форми аналізованої відмінкової позиції, пор.: *обиж'áлас'а на ма́тер і на ба́т'ка*.

Невеликі острівні ареали в межах східної діалектної зони формують структури З. в. одн. іменника мати із закінченням *-у*, пор.: *ма́теру попомúчили, забира́ли ма́теру в с'іл'сов'ёт, ма́теру мойú на дорòз'і забíл'і*. Спорадично такі форми фіксовані в любомльських говірках: *витé мойú ма́тиру догл'ад'іли* (Машів Любомльського району). Закінчення *-у* розглядаємо як імовірний наслідок аналогічного вирівнювання за зразком відповідних словоформ іменників давніх **-ā*-основ.

У переважній більшості західнополіських говірок З. в. одн. іменника мати репрезентований характерною для окресленого ареалу формою із флексією *-а*, пор. фіксації на території Волинського Полісся: *вонá пушлá ма́тера клікати, ма́тера ї в т'урму́ бра́ли, типéр на ма́тира нихтó ни дівиц'а, ма́тера ни помн'атáйу*. Паралелі відзначено дослідниками в підляських говірках: *!ту́йу !матера зи!мойу уз'а!л'і на саночк'і* [Арк'07, с. 204], *не!в'істка н!приде і !то !матера !мамо зве* [Арк'07, с. 204], *rótem mátera рохòваф* [CzW, с. 75]. Такі утворення спостережені також у західноволинських говірках: *здíбаў ма́тира* [17, с. 87]. Появу аналізованих словоформ можемо пояснювати, зважаючи на те, що "приголосні основи ... дуже рано у З. в. одн. почали приймати форму Р. в.", свідченням чого є відповідні фіксації в писемних пам'ятках [1, с. 57]. Така ж уніфікація ймовірна на діалектному ґрунті. Водночас описані структури можуть засвідчувати вияв індукції іменників давніх **-ō*-основ. На думку І. Г. Матвіяса, "особливо впливовою могла бути відповідна форма іменника *бáтько*, в парі з яким часто вживається іменник *ма́ти*" [9, с. 149–150].

Багатством словозмінних афіксів позначений О. в. одн. субстантива мати в говірках обстеженої території. Поодинокі володимирецькі говірки в аналізованій відмінковій позиції зберігають уживане в літературній мові закінчення *-у*. Не став, щоправда, нормативним для О. в. одн. суфікс *-ер-*, спостережений у говірковому середовищі, пор.: *прадém з ма́терйу, л'іто проходíла з ма́терйу на пòле*.

Розрізнені діалектні масиви в межах досліджуваної території формують структури із флексією *-ойу*, позначеною наслідками уніфікації за моделлю відповідних форм субстантивів **-ā-основ* або впливом діалектних виявів іменників з основою на **-jā* чи **-ĭ*, пор.: *попрошчál'іса з бáт'ком і з мáтеройу, никól'і з мáтиройу ни ругáвс'а, поі́хали з мáтиройу в силó*. Таку форму О. в. одн. іменника мати відзначено в одній із говіркових груп Київщини [8, с. 37]. Паралельне функціонування закінчень *-ойу*, *-уйу* в аналізованій відмінковій позиції характерне для південноволинських говірок: *мáтиройу || мáтируйу* [17, с. 103]. Посилення лабіалізації ненаголошеного [о] спостережено в північних любешівських, рожищенських, окремих горохівських говірках: *йа з мáт'іруйу і брат був, остáлас'а з мáт'уруйу вдвох, ході́ла молóти з мáтируйу*. Відповідники поширені в підляських говірках: *m^lateruju* [Д, с. 162], *bát'ko z máteruju pojĭeħaw* [CzW, с. 75], *m^lateroju || m^lateruju* [Р, с. 62].

Окремі ареали в межах північно-східної та центральної діалектних зон досліджуваної території, а також на крайньому півдні та в північно-західній частині говору утворюють словоформи О. в. одн. іменника мати на *-ийу*, пор.: *остáлас'а одна́ з мáтирийу, з бáт'ком і мáтирийу нас сém'іро бу́ло, ти^е з мéйу мáтирийу ни ж:ивéс'а*. Такі форми вживані в берестейських говірках, про що, крім наших спостережень, свідчать фіксації інших дослідників: *ýс'о ро^лбити з ^lматерийу* [Ск, с. 157], *устáлыся мэ з матырыю* [ДСБ, с. 286]. Закінчення *-ийу* розглядаємо як фонетичний варіант флексії *-ейу*, що також простежена в говірках досліджуваного ареалу, хоча й спорадично, пор.: *с'йáл'і з мáтереіу вдвох* (Любиковичі Сарненського району), *забрáли нас у гермáн'йу з мáтереіу* (Жиричі Ратнівського району). Словоформи на *-ейу*, очевидно, позначені наслідками аналогічного вирівнювання безпосередньо за зразком відповідних форм іменників давніх **-jā-основ* чи опосередковано через діалектні вияви О. в. одн. субстантивів із колишньою вокалічною основою на **-ĭ*.

У словозмінній системі досліджуваних говірок О. в. одн. іменника мати подекуди репрезентований словоформами із флексіями, що постали в результаті ймовірних фонетичних модифікацій у структурі закінчення *-ойу* або ж безпосередньо перейняті від іменників **-ā-основ* чи говіркових форм субстантивів **-jā-*, **-ĭ-основ*. Так, у типово середньополіській говірці с. Костянтинівка Сарненського району спостережено оформлення аналізованої відмінкової позиції іменника давнього консонантного типу на **-r* за допомогою флексії *-ої*, пор.: *з вáшеї мáтерої шо робі́ли?* Локально обмежені форми О. в. одн. субстантивів ж. р. в північно-західній частині говірок центральної діалектної зони досліджуваного ареалу збережені при формотворенні зауваженого відмінка іменника мати, пор.: *ми^е з мáтиро дванáнци'ит' ден' ході́ели, бáт'ко й́здив на базáр з мáтиро, тут сус'ід^мка бу́ла з мáтиройо*. В іванівських говірках спорадично фіксоване закінчення О. в. одн. *-ийо*: *так і жили́ с тéйо мáтирийо*.

Словоформа з *мáмойу* утворює острівні ареали в межах південної діалектної зони, особливо активно вживана в південно-західній частині ареалу, зрідка

фіксована в східних говірках обстеженої території, пор.: *буліє триє рáзи затіє сани з мамою в стúдн'у, булá кал'а дóму з мамою*.

Кл. в. аналізованого іменника в західнополіських говірках представлений формою *мамо*, пор.: *мамо / чо в 'ітє там мучитиса? хвátит' вже робіє ти / мамо / наробіє лис'а за жиз'*. Нерідко зауважена форма вживана без кінцевого голосного, пор.: *ше витє дóвго там / мам, мам / коліє вже вичєрати бúдим*. Таку "скорочену форму" Кл. в. іменника мати простежує Г. Ф. Шило в говірках Дрогобиччини [17, с. 115].

Множинна парадигма субстантива давнього консонантного типу на *-r позначена складністю фіксації відповідних відмінкових форм у досліджуваних говірках. Живомовні свідчення іноді вказують навіть на відсутність реалізації певної відмінкової позиції іменника мати у множині, що підтверджено при вивченні формотворення аналізованого субстантива іншими дослідниками [4, с. 30]. Тривале спостереження над спонтанним діалектним мовленням у говірках окресленого ареалу дало змогу відтворити відповідну парадигму. Значно важче простежити закономірності просторової поведінки зауважених словоформ.

Н. в. мн. іменника мати в окремих говірках східної та південно-західної діалектних зон обстеженої території оформлений за допомогою закріпленого літературною нормою закінчення -'i. У решті досліджуваних говірок спостережено словоформи із флексією -u, яка, очевидно, зумовлена впливом історично закономірних форм Н. в. мн. субстантивів давніх вокалічних *-ї-основ, пор.: *шо типєришин'і матирі знайут', типєр ше сáми д'іти / а вже матирі*.

Р. та З. вв. мн. іменника мати в обох мовних системах (діалектній та літературній) позначені омонімією закінчень. Оформлення аналізованих відмінкових позицій відбиває передусім наслідки уніфікації за зразком відповідних виявів субстантивів колишніх *-ї-основ, давнє закінчення яких *-овь залежно від особливостей рефлексії етимологічного голосного в різних говіркових групах має відмінні модифікати: в окремих південно-західних говірках представлено варіантом -'iv, натомість у переважній більшості обстежених говірок, крім східної діалектної зони, функціонують словоформи на -ив, пор.: *ск 'іко матирів од дитіє і забрáli*.

Специфіка формотворення Р. та З. вв. мн. засвідченого іменника в обстежених говірках Рівненщини, крім зарічненських, а також суміжних маневицьких та ківерцівських говірок на території Волинської області, позначена аналогічним впливом з боку іменників *-ї-основ, на що вказують фіксації словоформ із закінченням -eй, пор.: *х'ібá у вас нимá матерей ?* Такі форми вживані в окремих говорах південно-західного наріччя, щоправда, нерідко як паралельні до інших виявів аналізованих відмінкових позицій, пор. у гуцульських говірках: *матер'iv (-əw)* [7, с. 49], у лемківському говорі: *матерь "побіч" матерей* [2, с. 124].

Д. в. мн. іменника мати репрезентований словоформами із флексією -'ам, що в переважній більшості досліджуваних говірок виступає після депалаталізованого сонорного [p'], пор.: *йак то тим матирám од:авáти синів на вуїну́*. Виразну діалектну специфіку в оформленні аналізованої відмінкової

позиції субстантива виявляють передусім говірки центральної та північної, а також північно-західної діалектних зон обстеженої території. В окресленому ареалі спостережено форми на *-и'ем*, пор.: *найхужий матири'ем дити'ї хавати*. Зважаючи на фіксацію в цих говірках словоформи *матер'ем*, яку розглядаємо як наслідок підвищення вимови наголошеного [а] після м'якого приголосного, та беручи до уваги типову для західнополіського діалектного мовлення депалаталізацію [р'], зауважені словоформи можемо кваліфікувати як інновації фонетичного характеру.

Кілька словозмінних афіксів функціонують у діалектних виявах О. в. мн. іменника мати. В обох мовних системах (літературній та говірковій) аналізована відмінкова позиція оформлена за допомогою успадкованого від відповідних форм субстантивів давніх **-jā*-основ закінчення *-'ами*. Однак абсолютну послідовність такого процесу нівелює ствердіння сонорного вібранта [р'] на діалектному ґрунті, пор.: *бат'к'е з матирами поприходили*.

У кількох говіркових групах східної діалектної зони обстеженого ареалу та зрідка в південно-західній частині говору вживана форма О. в. мн. іменника мати з кінцевим *-'і* після губного: *забирал'і сёмйам'і / з дет'м'і / з матерам'і*. Натомість у переважній більшості говірок межиріччя Західного Бугу та Стоходу поширена фонетично зумовлена форма *матири'єми*, нерідко вживана поряд із словоформою *матирами*.

Окремі західнополіські говірки зберігають рефлекси давніх двоїнних закінчень О. в. іменника мати, пор.: *на шо тико ти'єйі бат'к'е з матири'єма ді'євл'ац'а?* (Ветли Любешівського району). Паралелі відзначено в говорах південно-західного наріччя, пор. із гуцульських говірок: *матер'єма (-ə)* [7, с. 49].

М. в. мн. виявляє спільні з Д. в. мн. тенденції у формотворенні аналізованого субстантива. Закріплене літературною нормою закінчення *-'ах* у досліджуваних говірках, як правило, зауважене після стверділого [р'], пор.: *бат'к'е на фронті / все на матирах*. У говірках центральної та північної діалектних зон обстеженої території зафіксовано також імовірні фонетичні варіанти флексії *-'ах*, уживані в словоформах *на матир'єх*, *на матири'єх*.

Висновок. Аналіз відмінкової парадигми іменника мати в західнополіських говірках засвідчив, що специфіку формотворення цього субстантива на діалектному ґрунті визначають наслідки інтенсивних процесів інноваційного характеру, передусім аналогічного впливу іменників давніх **-ā-*, **-jā-* та **-ī-*основ, а також виявів у словозмінній системі типових для говірок фонетичних закономірностей, зокрема підвищення і звуження артикуляції наголошеного [а] після м'якого приголосного, посилення лабіалізації ненаголошеного [о], ствердіння сонорного вібранта [р']. Рефлекси давніх словоформ фіксовані спорадично. Натомість зауважено локально обмежені утворення на зразок *биз матира*, *пушл'а матера клікати*, *з матиро*, *з матирою*.

Умовні скорочення назв джерел

Арк'07 – Аркушин Г. Л. Голоси з Підляшшя (Тексти) / Григорій Львович Аркушин. – Луцьк : РВВ "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 536 с.

ДСБ – Дыялектны слоўнік Брэстчыны / [уклад. М. М. Алехнович та ін.]. – Мн. : Навука і тэхніка, 1989. – 294 с.

Кл – Клімчук Ф. Д. Гаворкі Заходняга Палесся. Фанетычны нарыс / Ф. Д. Клімчук. – Мн. : Навука і тэхніка, 1983. – 128 с.

Ск – Скопненко О. І. Берестейсько-пинські говірки: генеза і сучасний стан (історико-фонетичний нарис) / Олександр Іванович Скопненко. – К., 2001. – 174 с.

CzW – Czyżewski F. Polskie i ukraińskie teksty gwarowe ze wschodniej Lubelszczyzny / F. Czyżewski, S. Warchoń. – Rozprawy Slawistyczne. 9. – Lublin : Wydawnictwo UMCS, 1998. – 496 s.

D – Dudek A. Fleksja rzeczowników w gwarze ukraińskiej wsi Nosów w pow. Biała Podlaska / A. Dudek // Ukraińskie i polskie gwary pogranicza / Red. F. Czyżewski, H. Arkuszyn. – Lublin–Łuck, 2001. – S. 159–164.

P – Pastusiak K. Fleksja gwar ukraińskich okolic Włodawy / K. Pastusiak. – Rozprawy Slawistyczne. 18. – Lublin : Wydawnictwo UMCS, 2004. – 177 s.

Література

1. Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови (Нариси із словозміни та словотвору) / Степан Пилипович Бевзенко. – Ужгород : Закарпатське обл. вид-во, 1960. – 416 с.

2. Верхратський І. Про говір галицьких лемків / І. Г. Верхратський // Зб. філол. секції Наук. Т-ва ім. Шевченка. – Л., 1902. – Т. 5. – 482 с.

3. Герман К. Система відмінювання іменників III відміни в українських говірках Буковини / К. Ф. Герман // Діалектологічні студії. 5 : Фонетика, морфологія, словотвір / [відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей]. – Л. : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2005. – С. 113–120.

4. Говірки Чорнобильської зони : Системний опис / [відп. ред. П. Ю. Гриценко]. – К. : Довіра, 1999. – 271 с.

5. Говірки Чорнобильської зони : [тексти / упоряд. П. Ю. Гриценко]. – К. : Довіра, 1996. – 358 с.

6. Історія української мови. Морфологія / [упоряд. С. П. Самійленко та ін.]. – К. : Наук. думка, 1978. – 539 с.

7. Кобилянський Б. Гуцульський говір і його відношення до говору Покуття / Б. В. Кобилянський // Український діалектологічний збірник. – К., 1928. – Кн. 1. – С. 1–92.

8. Лисенко П. С. Важливі особливості морфологічної системи говірок Ставищенського району на Київщині / П. С. Лисенко // Діалектологічний бюлетень. – К. : Вид-во АН УРСР, 1956. – Вип. 6. – С. 30–45.

9. Матвіяс І. Г. Іменник в українській мові / Іван Григорович Матвіяс. – К. : Радян. шк., 1974. – 184 с.

10. Нариси з морфології старослов'янської мови східнослов'янських пам'яток XI–XIII ст. / [відп. ред. В. В. Німчук]. – К., 2008. – 191 с.

11. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок : у 2 ч. / М. Й. Онишкевич. – К. : Наук. думка, 1984.

12. Ощипко І. Й. Система словозміни іменників у бойківському говорі / І. Й. Ощип-

ко // Праці XII Республіканської діалектологічної наради. – К. : Наук. думка, 1971. – С. 170–180.

13. Перетятко М. Л. Морфологічні риси говірок Дубенського району Ровенської області / М. Л. Перетятко // Діалектологічний бюлетень. – К., 1960. – Вип. VII. – С. 76–86.

14. Пиртей П. С. Словник Лемківської говірки (Матеріали до словника) / П. С. Пиртей. – Legnica; Wrocław, 2001. – V + 345 с.

15. Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки с. Сокирниця Хустського району / І. В. Сабадош. – Ужгород : Ліра, 2008. – 480 с.

16. Сімович В. Граматика української мови / Василь Іванович Сімович. – [2-е доповн. вид.]. – Ляйпціг, 1921. – 584 с.

17. Шило Г. Ф. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра / Гаврило Федорович Шило. – Л., 1957. – 254 с.